

Kunstendecreet

Position paper

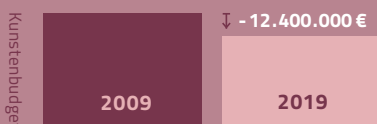
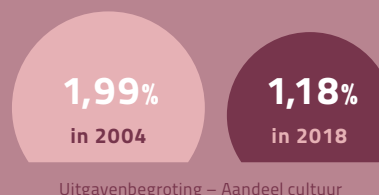
01

Inleiding

Het Kunstendecreet is het belangrijkste beleidsinstrument voor de professionele kunstensector in Vlaanderen en Brussel. Via jarenlange investeringen werd een fijnmazige, performante en onnavolgbare sector uitgebouwd met een veelheid aan creatieve en innovatieve actoren die nauw met elkaar verbonden zijn. Maar de laatste jaren is de structuur van het veld verzwakt. Het talent van vandaag en morgen wordt alsmaar minder duurzaam omkaderd omdat zowel huizen als kunstenaars het met steeds minder middelen moeten doen. Een diverse groep makers staat te trappelen om deel te nemen aan het gesubsidieerde circuit, maar raakt niet over een cruciale drempel en kan niet doorgroeien. Groeit onze zo organisch ontstane kunstensector uit elkaar? Hoe zorgen we ervoor dat de sector niet vastloopt maar zichzelf kan blijven onderhouden, bijsturen en vernieuwen?

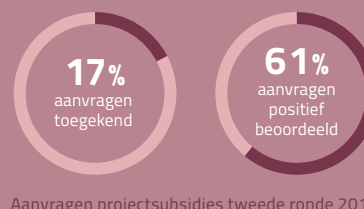
Enkele cijfers

- Aandeel van **cultuur** in de **uitgavenbegroting** van de Vlaamse Gemeenschap:

- Rekening houdend met de gezondheidsindex is het **kunstenbudget** tussen 2009 en 2019 met **12,4 miljoen euro gedaald**.

- Tijdens de tweede projectenronde van 2019 kreeg slechts **17%** van de aanvragers een **projectsubsidie**, minder dan ooit tevoren. En dat terwijl er **61%** van de aanvragen **positief** werden beoordeeld.

Achtergrond

Onze kunstensector en ons kunstenbeleid worden tot ver in het buitenland bewonderd, benijd en geïmiteerd. Vanaf 2004 werden heel wat belangrijke beleidslijnen samengebracht in het Kunstendecreet. Dat ondersteunt verschillende disciplines en werkvormen: audiovisuele kunsten (met uitzondering van film), beeldende kunsten, kunsteducatie, muziek, podiumkunsten en sociaal-artistiek werk. Het decreet subsidieert organisaties op korte, middellange en lange termijn met verschillende subsidielijnen. Er zijn middelen beschikbaar voor kunstinstellingen, werkingssubsidies, project-

De artistieke excellentie van de toekomst blijft steeds vaker noodgedwongen aan de kant staan.

subsidies en beurzen. Bovendien voorziet het Kunstendecreet tussenkomsten voor buitenlandse publieke presentatiemomenten, residentietoelagen, subsidies voor netwerkorganisaties en middelen voor doorbraaktrajecten. Kortom: het Kunstendecreet is veelzijdig en sectorgericht.

Dalende budgetten

En toch slaagt het decreet er niet in om het veld voldoende te ondersteunen. Een eerste vaststelling is dat de middelen jaar na jaar slinken. Nochtans lijkt het kunstenbudget in absolute bedragen doorheen de jaren te stijgen: van 168 miljoen euro in 2009, tot 187 miljoen euro in 2014, naar 175 miljoen euro in 2017 en 190 miljoen euro in 2019. Maar zodra je de gezondheidsindex meerekent, is het bedrag van 2019 12,4 miljoen euro lager dan dat van 2009.

Wie een positief advies krijgt, ontvangt daarom geen subsidies.

Nochtans zijn die middelen broodnodig. Jaar na jaar en indienronde na indienronde stellen we vast dat kunstenaars en kunstorganisaties hun ambities voor de gemeenschap niet kunnen waarmaken. In 2016 vroegen 302 organisaties werkingmiddelen aan, 244 kregen een positief advies. Uiteindelijk kregen 207 daarvan structurele ondersteuning. Van het geadviseerde bedrag van 160.523.942 euro (inclusief de Vlaamse kunst-

instellingen) werd uiteindelijk 138.743.400 euro toegekend. Lees: wie een positief advies krijgt, ontvangt daarom geen subsidies. En wie subsidies krijgt, ontvangt daarom niet het geadviseerde (laat staan het aangevraagde) bedrag.

Resultaat: organisaties moeten zich terugplooiën op hun kernwerking. Innovatieve voornemens verdwijnen naar de achtergrond en samenwerkingen worden op een laag pitje gezet. Het hoeft geen betoog dat de artistieke plannen daaronder lijden. Maar dat geldt ook voor de kunstenaars en cultuurwerkers, die met moeite correct betaald kunnen worden voor hun werk. Daarbij komt nog een extra moeilijke administratieve realiteit. Voor de volgende structurele ronde werd de indiendatum verschoven naar 1 december en de beslissingsdatum naar 1 oktober. Daardoor weten organisaties slechts drie maanden voor het begin van een nieuwe periode of ze verder kunnen gaan of hun werking fundamenteel moeten herbekijken of stopzetten. In het slechtste geval houdt dat in dat organisaties bewarende maatregelen moeten treffen om een eventueel ontslag van personeel volgens de regels te kunnen afwickelen.

Hoge drempels voor nieuw talent

Ook voor de projecten zijn er voldoende middelen nodig. Jaar na jaar wordt de spoeling dunner. Terwijl in 2006 52% van de aanvragen voor projectmiddelen positief beoordeeld werd, was dat in 2010 nog maar 36%. In 2016 kreeg slechts 26% een positief antwoord. Bij de tweede subsidieronde van 2019 kon amper 17% van

de aanvragers rekenen op een positieve beslissing. Dat is minder dan ooit tevoren. Zelfs aanvragers met de hoogste score 'zeer goed', verleend voor de kwaliteit van hun artistieke plannen, werden niet gehonoreerd. Zeker voor beginnende kunstenaars is dat een onbereikbaar hoge lat – ze ligt trouwens hoger dan voor wie

werkingsmiddelen aanvraagt. Als uitzonderlijk kwaliteitsvolle dossiers en projecten niet meer gehonoreerd worden, gaat de sector ongewild op slot.

De instroom wordt niet enkel financieel, maar ook administratief ingeperkt. Ondertussen werd, ondanks het stijgende aantal aanvragen voor projectsubsidies, een van de drie indienrondes per jaar geschrapt. Bovendien is er naast de projectsubsidie geen subsidie-instrument dat instroom in het structureel gesubsidieerde veld aan-

moedigt. De vroegere twejaarlijkse werkingsubsidies, die expliciet bedoeld waren voor in- en uitstroom zijn opgenomen in de projectsubsidies. Instroom in het gesubsidieerde veld wordt op die manier een quasi onmogelijke opdracht. Velen getroosten zich intussen niet meer de moeite om zich door een moeizame indienprocedure te worstelen. De artistieke excellentie van de toekomst blijft zo steeds vaker noodgedwongen aan de kant staan.

Beoordeling zonder landschapszorg?

Het resultaat is een kunstenlandschap dat de nodige innovatie en maatschappelijke impact dreigt te gaan missen. Dat gaat nochtans in tegen de geest van het Kunstendecreet, dat het te subsidiëren kunstenveld holistisch benadert. Een gezond evenwicht tussen groot en klein, experimenteel en gevestigd, tussen stedelijk en landelijk, tussen alle disciplines, werkvormen, functies én geografische locaties in Vlaanderen en Brussel is immers essentieel. Maar in de praktijk merken we dat bijvoorbeeld beeldende kunsten niet dezelfde kansen krijgen als andere disciplines, dat regio's buiten de Vlaamse ruit systematisch aan het kortste eind blijven trekken en dat functies als ontwikkeling, reflectie en participatie het alsmaar moeilijker krijgen.

De beoordeling werkt als volgt: de beslissingen van de minister binnen het Kunstendecreet bouwen op een peer-to-peer beoordelingssysteem. In principe worden beslissingen genomen op basis van artistieke kwaliteiten én op basis van democratische checks and balances. Collega's uit de sector evalueren en rangschikken kritisch de ingediende dossiers en geven een inhoudelijke

De samenhang tussen de verschillende spelers in het veld komt bij de beoordeling niet ter sprake.

advies. De vakspecialistische expertise van beoordelaars wordt dus verbonden met de neutraliteit en de zakelijkheid van de administratie én ruimte voor politiek beleid. Maar artistiek beoordelen vraagt specifieke kennis en competenties en veel tijd en energie. Bovendien verloopt de beoordeling in de praktijk op een bijna mathematische manier: dossiers worden zakelijk en artistiek beoordeeld en op basis van een categorie en een score ingedeeld, van 'volstrekt onvoldoende' tot 'zeer goed'. De samenhang tussen de verschillende spelers in het veld komt bij die beoordeling niet ter sprake. Beoordelaars hebben vandaag niet de opdracht om zich over landschapszorg te bekommeren door bijvoorbeeld lacunes in het veld op te sporen en daar gericht aanbevelingen over te doen. Nochtans zitten ze daarvoor in de ideale positie.

KIOSK: administratieve barrière

Vandaag verlopen de aanvraagprocedure, de opvolging van de beoordeling en de communicatie over een dossier met de aanvrager via KIOSK. Dit digitale opvolgsysteem werd gecreëerd om de werklust te verminderen en om de procedure gebruiksvriendelijker te maken, zowel voor de administratie, de beoordelaars als voor de sector. Maar die ambitie wordt onvoldoende gerealiseerd.

Al sinds de lancering ervan in 2016 wijst de kunstensector erop dat KIOSK onnodige barrières opwerpt en het artistieke DNA van een organisatie of kunstenaar onvoldoende centraal staat in het format. En hoewel het systeem ondertussen werd geëvalueerd, bijgewerkt en uitgerold in andere sectoren van het culturele veld, blijft dat een zorg.

Standpunt

Als beleidskader geeft het Kunstendecreet de overheid de kans om ontwikkelingen in het veld te detecteren, te ondersteunen en te laten bloeien. Dankzij de innovatieve ingesteldheid van de sector en de inspanningen van de overheid profiteert Vlaanderen vandaag van een rijk en gevarieerd kunstenveld. In principe hebben we met het Kunstendecreet dus alles in handen om op dat elan verder te gaan. Maar bovenstaande analyse verduidelijkt dat een mooi beleidsinstrument alleen niet genoeg is. Het moet kwalitatief ingezet en uitgevoerd worden om de performantie van het veld ook in de toekomst te garanderen.

Volwaardige financiering voor een bloeiend veld

Dat begint met correcte financiering. Enkel met voldoende middelen zijn we in staat om de dynamiek en de kwaliteit van de professionele kunsten te continueren en om de tewerkstellings- en verloningsproblematiek binnen de sector aan te pakken. Daarbij blijven we vertrouwen op een investerende overheid als cruciaal element binnen onze financieringsmix. Bovendien is een voldoende hoog budget onontbeerlijk om de verhoudingen in het kunstenveld ook op lange termijn in evenwicht te houden. Dat betekent: niet enkel excellentie honoreren, maar ook een kans geven aan wie nog groeimarge heeft. Daarnaast creëert de verschuiving van de indiendatum en de beslissingsdatum voor werkingssubsidies problemen.

Onze aanbevelingen: financiering

- 1 Voorzie volwaardige financiering via het Kunstendecreet voor alle actoren in het kunstenveld als motor van onze bedrijfsvoering. Verhoog het totale budget voor kunsten met een herstellinvestering, en voer vervolgens een optimalisatie van 25% door voor nieuwe initiatieven.
 - 2 Voorzie een budget voor beurzen en projectsubsidies dat 15% van de middelen voor werkingssubsidies en kunstinstituten uitmaakt.
 - 3 Zorg ervoor dat de subsidie-enveloppe rekening houdt met de indexering van de lonen en de baremieke stijging van de loonkost.
 - 4 Voer opnieuw de oude indiendata voor werkingssubsidies in. Die zijn beter afgestemd op de werking van het kunstenveld.
-

Stimulansen voor instromers

Vandaag staan heel wat jonge of nieuwe makers te trappelen om te beginnen, maar ze vinden alsmaar moeilijker hun weg naar ondersteuning via het Kunstendecreet. Dat geldt zowel voor projectsubsidies als voor werkingssubsidies.

Onze aanbevelingen: instroom

- 5 Voorzie méér indiendata voor projecten en beurzen en geef de mogelijkheid om projecten al langer op voorhand in te dienen dan vier maanden. Drie indienrondes per jaar is een absoluut minimum.
 - 6 Vergroot de aandacht voor de ondersteuning van meerjarige werkingen binnen de projectsubsidies. Zo is een in- en uitstroom binnen de vijfjarige werkingssubsidies mogelijk en vermijden we een blokkering van het veld.
-

Naar een holistisch beoordelingssysteem

Voldoende budget is een noodzakelijke voorwaarde voor een bloeiend landschap, maar een kwalitatieve beoordeling is dat evenzeer. Een kwalitatief en gediversifieerd kunstenveld is immers meer dan een optelsom van excellente dossiers. Daarom moet een beoordelingssysteem zich niet alleen richten op actuele excellentie, maar ook op de toekomst van het kunstenveld, met aandacht voor in- en uitstroom en doorgroeimogelijkheden. De uitgangspunten van het peer-to-peer-beoordelingssysteem zijn goed, maar de uitwerking en verfijning ervan kunnen beter.

Essentieel voor de uitvoering van het beoordelingssysteem is dat de mensen met de juiste competenties op de juiste plek zitten. Dat betekent dat de artistieke beoordelaars niet alleen over de nodige artistieke veldkennis moeten beschikken, maar ook over zakelijke kennis, aangezien ze zich in het geïntegreerde advies ook over de zakelijke aspecten van een dossier moeten uitspreken. Ze moeten zicht hebben op de invloed die schaal, werkvorm, functie en discipline hebben op de managementcomplexiteit, zowel bij de projectsubsidies als bij de werkingssubsidies en de kunstinstellingen. Ze moeten organisaties die meerdere functies combineren op een faire manier beoordelen. Daarnaast is kennis over de verschillende verloningsmanieren en -berekeningen, en andere aspecten van fair practice, van groot belang. Alle betrokken partijen moeten zich kunnen bijscholen en moeten de kans krijgen om kennis op te bouwen in het werkveld.

Onze aanbevelingen: beoordeling

- 7 **Bouw landschapszorg in via het beoordelingssysteem.**
 - 8 **Bewaak de kwaliteit van de beoordeling binnen het Kunstendecreet. Blijf ervoor zorgen dat de beoordeling gebeurt door competente en geëngageerde beoordelaars, mensen die kennis en ervaring hebben van het artistieke en zakelijke management van gelijkaardige organisaties.**
 - 9 **Ontwikkel een transparante procedure om beoordelaars met de juiste competenties te koppelen aan de juiste selectie van dossiers.**
 - 10 **De pool van beoordelaars is momenteel samengesteld met aandacht voor onder meer gender en diversiteit. Trek dit door in elke commissie, en zorg ook daar voor een correcte weerspiegeling van de maatschappij.**
 - 11 **Voorzie extra opleidingstrajecten voor alle betrokken partijen bij het beoordelingsproces (beoordelaars, voorzitters, secretarissen) en continueer ze doorheen de beoordelingsprocedure, bijvoorbeeld via Cultuurloket of Kunstenpunt.**
 - 12 **Maak werk van een aparte beoordelingscommissie om organisaties te beoordelen die op de functie participatie hebben ingediend.**
 - 13 **Bouw opnieuw een systeem van werkbezoeken en prospecties uit. Ook bij projectsubsidies, maar zeker bij organisaties die een werkingssubsidie ontvangen.**
 - 14 **Zorg voor een optimale doorstroming van informatie binnen de beleidscyclus. Beleidsvoorbereiding, beleidsuitvoering en beleidsevaluatie mogen niet losgekoppeld worden.**
-

Het artistieke verhaal naar het hart van de aanvraagprocedure

Digitalisering moet ten dienste staan van de kernprocessen en moet gebruikers in hun aanvraag ondersteunen in plaats van belemmeren. We erkennen de inspanningen die de administratie de voorbije jaren leverde om aan de behoeftes over KIOSK tegemoet te komen. Toch moeten we constateren dat ook de laatste aanpassingen niet de grote stap vooruit inhouden die we nodig hadden.

Het decreet kan maar optimaal uitgevoerd worden als iedereen tijdig weet waar hij aan toe is. Daarvoor is duidelijke en transparante communicatie nodig. Een up-to-date website en een tijdige communicatie van het draaiboek zijn het minimum. De manier waarop het Kunstendecreet wordt geoperationaliseerd moet immers niet alleen helder zijn voor beoordelaars, maar ook voor wie aanvraagt. Dat komt de kwaliteit van de dossiers alleen maar ten goede.

Onze aanbevelingen: aanvraagprocedure

- 15 **Zet de inspanningen voort om van KIOSK een flexibel en gebruiksvriendelijk systeem te maken dat rekening houdt met de noden van de aanvrager en dat vertrekt vanuit de inhoud van een initiatief of werking. Als het huidige systeem dat niet toelaat, ontwerp dan een nieuw systeem.**
 - 16 **Communiceer actief, tijdig en helder naar alle betrokkenen bij het Kunstendecreet. Laat aanvragers en beoordelaars ruim voor hun deadlines weten waar ze aan toe zijn.**
 - 17 **Maak het draaiboek beoordeling ruim voor de uiterste indiendatum bekend. Ontsluit wat erin opgenomen is – zoals het interpretatiekader participatie – expliciet en actief.**
 - 18 **Gebruik KIOSK niet als communicatietool.**
-

Tot slot: kunst staat niet op zichzelf. Ze wordt gemaakt in, door en voor de maatschappij. Door raakvlakken en kruisbestuivingen op te zoeken met andere domeinen, zoals onderwijs, welzijn en economie, vergroten we het publieksbereik en garanderen we zuurstof voor het kunstenveld. Ook het Kunstendecreet zweeft niet in het luchtledige. Een goede afstemming met andere decreten en beleidsdomeinen is dus een must.

Conclusie

De lijn die de gemeenschap doet plakken, het erfgoed van morgen, speeltuin voor experiment: zo veelzijdig is kunst. Het Kunstendecreet is een prima instrument om die veelzijdigheid volop te ondersteunen en verder werk te maken van een kunstenveld dat in het buitenland zijn gelijke niet kent. Maar dan is er dringende nood aan een inhaalbeweging. Dat niets bloeit zonder investeringen is vanzelfsprekend. Een voldoende groot budget voor kunst om de verschillende subsidielijnen in het Kunstendecreet te spijzen is dus prioritair. Daarnaast is er nood aan competentie en visie om onze kunsten op lange termijn te blijven ondersteunen. Daarvoor hebben we mensen nodig, op wetgevend en administratief niveau en in de commissies die het veld kennen, die nieuwe initiatieven oppikken, beginners hun vleugels laten uitslaan en hoogvliegers niet neerhalen.

Referenties

- » Bart Caron. '20 jaar Vlaams cultuurbudget: hoger of lager?' Februari 2018. Via: www.bartcaron.be/wp-content/uploads/2018/02/Cultuurbudget-5.doc, toegang op 20 augustus 2018.
- » Joris Janssens, Simon Leenknecht en Delphine Hesters. 'De projectenparadox'. In: *Cijferboek Kunsten*, Kunstenpunt, Brussel, 2018, p. 367-386.
- » Kunstenpunt. 'Overzicht beslissingen Kunstendecreet 2017-2021'. Via: <https://public.tableau.com/profile/kunstenpunt#!/vizhome/OverzichtbeslissingenKunstendecreet2017-2021/OverzichtbeslissingenKunstendecreet>, toegang op 20 augustus 2018.
- » OKo. 'Beslissing tweede ronde projectsubsidies en beurzen desastreus voor kunstensector'. 18 juli 2019. Via: <https://overlegkunsten.org/nl/standpunten/62/beslissing-tweede-ronde-projectsubsidies-en-beurzen-desastreus-voor-kunstensector>, toegang op 20 augustus 2018.